

ครรลองคุณธรรมในวรรณกรรมเรื่องเปาบุ๋นจิ้น

■ อัครวิทย์ เรืองรอง

หากยอมรับกันว่า วรรณกรรม เป็นเรื่องของความดีดั่งทาง
จิตใจมากกว่าทางวัตถุ ก็ต้องยอมรับอีกแง่หนึ่งว่า การปรับเปลี่ยน
วรรณกรรมให้สื่อสารด้วยวิธีอื่นแทนการอ่านตัวบทก็ควรจะให้
คุณค่าไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

ถ้ายอมรับกันว่ายุคนี้เป็นยุคของ “๕๕” «□”√é” ยุคที่

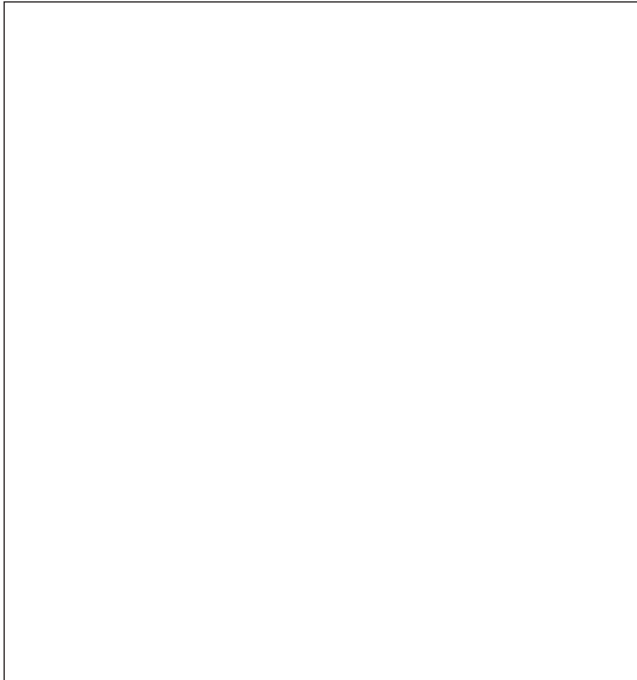
ต้องการการสื่อสารรวดเร็วทันใจ
ไม่เสียเวลา ก็ต้องยอมรับกันว่า ขณะนี้
เรามีโทรทัศน์ดูแทนการอ่านวรรณกรรม

ภารกิจของละครโทรทัศน์

โดยทั่วไปแล้ว ภารกิจของสรรพสิ่งย่อม
ผิดแผกแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของสิ่งนั้น อาทิ
เมื่อเราเสพวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ เราย่อมปรารถนา
ความสำเร็จอารมณ์จากชั้นเชิงทางภาษาที่สื่อ
ประสิทธิภาพสูงกว่าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและได้
ประจักษ์ชีวิตมนุษย์นอกเหนือจากสิ่งที่เรามักคุ้นอัน
เป็นพันธกิจหลักของวรรณกรรมมากกว่าการสอน
ศีลธรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม
ภารกิจของสิ่งหนึ่งย่อมมีได้มากกว่าหนึ่งอย่าง แล้ว
แต่จะเน้นหรือมองกันในแต่ละใด ดังนั้นเราจึงมีอาจ

ปฏิเสธคุณค่าแง่อื่นของวรรณกรรมด้วย

ละครโทรทัศน์ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือมุ่งให้
ความสุนทรีย์อารมณ์ ช่วยปลดปล่อย บัดเป่าชำระล้าง
ความคับข้องใจของผู้ชม เราจึงมักดูละครกันเพียง
เพื่อให้รู้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ใครคือดารานำแสดง
และแสดงได้สมบทบาทมากน้อยเพียงใด เพลงและ
ดนตรีประกอบไพเราะอย่างไร ฉากและสถานที่
สมจริงแค่ไหน เครื่องแต่งกายนำ/ล้ำสมัยและเหมาะ
สมกับเรื่องหรือไม่ สิ่งเหล่านี้จัดเป็นองค์ประกอบ
ของละคร การจัดจรรรรมย์เพียงองค์ประกอบข้างต้น
ไม่น่าจะคุ้มค่าสมกับการรอชมละครเพื่อค้นหาสาระ
อันเป็นแก่นสารของชีวิต ดังนั้นละครที่มอมเมาเพื่อ
ประโยชน์ทางธุรกิจ อย่างตลก “ภูมิปัญญา” ของผู้
ชมจึงมักถูกละเลยและปฏิเสธไปในที่สุด ดังนั้นละคร
ในปัจจุบันจึงปรับเปลี่ยนทั้งกลวิธีการถ่ายทำ และ
การแสดง ตลอดจนเน้นเสนอสาระของเรื่องให้

“อนุวัตร” ไปตามบริบทของสังคม ภารกิจของละคร ในยุคปัจจุบันจึงน่าที่จะมุ่งสะท้อน ดีแผลและแก้ปัญหา ของสังคมเป็นประการสำคัญ

หากจะพินิจละครในช่วงนี้ ผู้เขียนเห็นว่า มีละครอยู่เรื่องหนึ่งที่น่าเสนอ หรือแพร่ภาพทางสถานี โทรทัศน์ช่อง 3 โดยใช้ระยะเวลาแพร่ภาพต่อเนื่อง อย่างยาวนานที่สุด ล่าสุดถ้าจำไม่ผิดตั้งแต่ พ.ศ. 2537 จนถึงขณะนี้กำลังแพร่ภาพอยู่ เพียงแต่ปรับเปลี่ยน เวลาในการเสนอคือเรื่อง **“เปาบุ้นจิ้น”**

ลักษณะเด่นของ **“เปาบุ้นจิ้น”** ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นละครที่ชี้ให้เห็นว่า **ปัญหาสังคมที่เผชิญอยู่นี้ไม่ว่า อดีต ปัจจุบัน และน่าจะสืบเนื่องถึงอนาคตล้วนเกิด จาก “ความเสื่อมทางคุณธรรม” ของมนุษย์ที่ปล่อย ให้ “กิเลสและตัณหา” อันเป็นรากเหง้าฝังลึกหลับ ใหลอยู่ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาให้มีอำนาจเหนือ การควบคุมของจิตใจ** และละครได้เสนอวิธีการแก้ ปัญหาไว้อย่างน่าสนใจ ใครนำมาวิเคราะห์ให้เห็น คุณค่าอย่างแท้จริง

“เปาบุ้นจิ้น” กับบริบททางสังคม

บริบท (Context) เป็นแนวทางการศึกษา ข้อมูลแวดล้อมนอกเหนือจากตัวบท (Text) ทั้งนี้เพราะการศึกษาโดยมุ่งแต่ตัวบทเพียง ประการเดียวมีอาจให้คำตอบอย่างรอบ ด้านและลุ่มลึก อาทิหากศึกษาเรื่อง **“เปา บุ้นจิ้น”** ว่ามีความสำคัญต่อสังคมไทยใน ขณะนี้อย่างไร เรามีโอกาสจะเลยที่จะ พิจารณาค่านิยม รสนิยมของผู้ชมเรื่องนี้ โดยมุ่งเฉพาะเนื้อเรื่องเพียงประการเดียว เป็นอันขาด ลักษณะการดังกล่าวนี้เรียกว่า บริบททางสังคม (Social context)

“เปาบุ้นจิ้น” เป็นละครที่สร้างจาก เรื่องจริงที่เกิดขึ้นราว ค.ศ. 1020-ค.ศ. 1063 ตามอายุการรับราชการของ **“เป่ากง”** ซึ่งเป็นนามจริงส่วน **“เปาบุ้นจิ้น”** เป็นเพียงฉายาแปล ว่า **“ความเที่ยงตรง”** เนื้อหาของละครคือคดีดั่งที่ สะเทือนขวัญในยุคนั้น ซึ่งมีราว 40 กว่าคดี ก่อนที่ นำมาแสดงเป็นละคร เคยแสดงเป็นงิ้วทั้งของใต้หวัน ฮองกง และจีนแผ่นดินใหญ่ ข้ามผ่านกาลเวลาและ ถิ่นที่มาหลายชั่วอายุ จนกระทั่งนำมาเสนอในรูปละคร อันเป็น การผสมระหว่างวัฒนธรรมตะวันตก (งิ้ว กำลังภายใน การแต่งกาย) กับตะวันตก คือ สื่ การใช้พลังแสดงอารมณ์ และความรู้สึกในการ แสดงออกของตัวละคร

ละครเปาบุ้นจิ้นที่นำมาแสดงในประเทศไทย ครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรก แต่ที่น่าสนใจคือ ทุกครั้งที่นำมา แสดงนั้นจะได้รับความนิยมอย่างสูงสุดดังกรณีนี้ที่ครั้ง ล่าสุดที่แสดงออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 (ถ้า จำไม่ผิดเริ่มออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2537 และ ปัจจุบันยังออกอากาศอยู่ทางช่อง 3) ปรากฏการณ์ ที่สนับสนุนคำกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าอาจมี 3

ประการ คือ

ประการแรก ในช่วงแรก (พ.ศ. 2537) นั้น เปาบุ้นจิ้นได้ออกอากาศในช่วงหลังข่าว (20 : 30 น. - 21.30 น.) นับเป็น “นาฬิกาทอง” ของละครโทรทัศน์ที่ผู้ชมทุกเพศทุกวัยดูกันอย่างทั่วถึง แม้จะผิดกฎเกณฑ์ที่ห้ามละครต่างประเทศออกอากาศในช่วงนี้

ประการที่สอง ในช่วงแรกนั้นจากที่ละครเคยออกอากาศ 3 วัน (ศุกร์-อาทิตย์) ได้ขยายเวลาเป็น 5 วัน (พุธ - อาทิตย์) ทั้งนี้เพราะได้รับความนิยมมากที่สุดทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

ประการสุดท้าย ตั้งแต่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ครั้งล่าสุดเมื่อปี 2537 ปัจจุบันนี้ ปี พ.ศ.2541 ละครเรื่องนี้ยังแพร่ภาพช่อง 3 อยู่ในช่วงเวลา 16.30-17.30 น. ของทุกวันจันทร์ - วันศุกร์

การดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นข้ามผ่านกาลเวลาและถิ่นที่ของละครเรื่องนี้ (แม้ว่าจะนำเสนอเข้าไปข้างหน้า) เป็นสิ่งที่ซ่อนความหมายไว้อย่างไม่หามองข้าม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นว่าผู้เสพ (ชม) ใช้ศักยภาพด้านภูมิปัญญาที่ “**ตาถึง**” เลือกเสพสิ่งที่มีประโยชน์สูงสุดแล้ว ละครเรื่อง “**เปาบุ้นจิ้น**” ยังเป็นกระจกเงาที่ส่องสะท้อนให้เห็นความวิฤตเน่าเฟะของสังคมอันส่งผลให้คุณ-ธรรมด้าน “**ความซื่อสัตย์ยุติธรรม**” เหือดแห้งหายไป การที่มีผู้นิยมสูงสุด น่าจะชี้ให้เห็นว่าละครได้ทำหน้าที่ “**เรียกร้อง**” คุณธรรมที่ขาดหายไปในสังคมนี้ให้คืนมา การหวนหา “**เปาบุ้นจิ้น**” อย่างท่วมท้นเท่ากับเป็นการหวนหา “**ความยุติธรรม**” **ความซื่อสัตย์** **ความถูกต้อง** เพราะเป็นที่ทราบกันแล้วว่า “**เปาบุ้นจิ้น**” คือ **สัญลักษณ์ของคุณธรรม** แม้จะดูว่าเป็นการหวนหาอย่าง “**ลมๆ แล้งๆ**” แต่ก็ดูจะเป็นการ “**เติมเต็ม**”

ส่วนที่ขาดหายไปได้มากกว่าการรอย “**พระศรี-อาริยมेटโตร**” มาโปรดทั้งนี้ก็สืบชาติถึงจะสมหวัง

ความขัดแย้งระดับคุณธรรมคือแกนกลางที่ร้อยเป็นเรื่องราว

เปาบุ้นจิ้นใช้กลวิธีสร้างความขัดแย้ง (Conflict) เป็นโครงเรื่อง (Plot) ความขัดแย้งนั้นก็คือความ (คน) ดี กับ ความ (คน) ชั่ว และความ (คน) ถูก กับความ (คน) ผิด ทั้งสองฝ่ายต่างทำหั่นกันด้วยวิธีการต่างๆ ในที่สุดความดีงามที่อยู่บนรากฐานของความถูกต้องย่อมชนะ อันนำไปสู่แก่น (Theme) ของเรื่องที่ละครต้องการนำเสนอ

เป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่ทำความผิดจนนำไปสู่ความ “**หายนะ**” ของชีวิตนั้น มักเป็นบุคคลที่อยู่ในสภาพสูงในสังคม อาทิ พวกขุนนาง ราชบุตรเขย ฯลฯ หรือพวกที่เป็น “**ปราชญ์**” เช่น จอหงวน หรือผู้ที่รู้ตัวบทกฎหมายแต่กลับนำความรู้ดังกล่าวมาเป็นอุปกณ์ในการทำชั่ว แสวงหาผลประโยชน์อย่างกรณีของ “**เปาเหมียน**” เป็นต้น จึงทำให้มองเห็นว่าอำนาจกับความชั่วเป็นของคู่กันหากผู้มีอำนาจไม่รู้จักแยกแยะ เจ้านาย หัวหน้า (คนของทางการ) จึงลอยตัวอยู่เหนือกฎหมายและไร้คุณธรรม

ในอดีตเราเคยทราบว่สังคมในสมัยรัชกาลที่ 3 ขาดความยุติธรรมในการชำระคดีความผ่านทัศนะของ “**สุนทรภู่**” ใน “**ภาพยพระไชยสุริยา**” ที่ความถูกต้องอยู่ในมือของ “**สุภา**” หรือตุลาการเพียงผู้เดียว ดังนี้

พาราสาเวณี	ใครไม่มีปราณี
ใคร	ที่ใครได้ใส่เอา
ดูดีถือแต่ใจ	
พอ	
คดีที่มีคู่	คือไก่หมู่เจ้าสุภา
ใครเอาข้าวปลามา	ให้สุภาแก้วดี

ที่แพ้แก่ชนะ ไม่ถือพระประ
เวณี

ขึ้นอกก็ได้ดี ไล่ดำตีมีอาญา

การตัดสินบนเจ้านายหรือข้าราชการชั้นสูงนั้น ได้กระทำกันมาทุกยุคทุกสมัย แม้การบริจาคเงินทอง สิ่งของ เพื่อเลื่อนตำแหน่ง ฐานะหน้าที่การงานก็ เช่น เดียวกัน **การประพฤติปฏิบัติเช่นนี้อย่างขาด สามัญสำนึกของความเป็นมนุษย์ทั้งผู้ให้และผู้รับ นอกจากจะสร้างความขึ้นขมระทมทุกข์ และได้รับความเหยียดหยาม เหยาะเหยียดจากเพื่อนพ้องแล้ว ยังเป็นการดูถูกและลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ อย่างไม่นำให้อภัย** เช่น คดีผู้พิพากษาปล่อยตัวคนร้ายที่ ค้ายาเสพติด คดีป่าสาละวิน คดีรถเถื่อน ฯลฯ

ในแง่ของเนื้อหา ดูจะไม่ตื่นเต้นมากนักเพราะ ผู้ชมทราบอยู่ก่อนแล้วว่าจุดจบของเรื่องเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ความกระชับรวดเร็วในการ ดำเนินเรื่อง โดยเฉพาะกระบวนการพิพากษาคัดสิน ที่เห็นผลทันตา ทำให้ดูประหนึ่งว่าผลของกรรม (การ กระทำ) นั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน **ในแง่ของบท สนวนนั้น** ดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้อย่างดียิ่ง เห็นได้จากระหว่างการพิพากษาทั้งผู้พิพากษา โจทก์ และจำเลยต่างใช้สำนวนภาษา “แก้ต่าง” กันอย่าง คมคายให้แนวคิด เช่น “เจ้านายทำผิดโทษเท่าสามัญ ฯลฯ จะเห็นว่าเป็นการใช้ภาษาที่แฝงปรัชญาและ เหตุผล ไม่ใช่โต้กันอย่าง “เล่นลิ้น” เพื่อเอาชนะ คะคานอย่างเผด็จรื้อน ดังละครไทยนำเสนอ

ในแง่ตัวละคร กล่าวเฉพาะตัวเอก คือ “เปาบุ้นจิ้น” มีลักษณะเป็นตัวละครแบบอุดมคติ (Idealism) ที่มองเห็นเพียงด้านเดียว (Flat Character) คือ ด้านความซื่อสัตย์ เกรงครัดต่อหน้าที่ รักศักดิ์ศรีและความถูกต้อง การสร้างตัวละครเช่นนี้ อาจไม่

สมจริงในชีวิตจริง แต่เป็นความสมจริงในแง่ของเรื่อง ที่ต้องการน้อมนำให้ผู้ชมประพฤติตาม (Literature of Purpose) **รูปลักษณะของตัวเอกโดยเฉพาะมี “หน้าดำ” อปลักษณ์** ในแง่นี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นการซ่อน นัยเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นว่าความ “ดีชั่ว” ไม่ได้ พินิจกันที่ “เปลือก” หรือภาพลักษณ์ภายนอก แต่ ควรพินิจที่ “แก่น” ซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด ที่สอดแสดงธาตุแท้ของมนุษย์มากกว่า อนุภาค (Motif) การ “ซ่อนรูป” เป็นที่นิยมของ วรรณคดีไทยประเภทนิทานหลายเรื่อง อาทิ เรื่อง สังข์ทอง แก้วหน้าม้า นางอุทัยเทวีและ โม่ป่า ฯลฯ ภาพลักษณ์ของ “เปาบุ้นจิ้น” ในแง่ที่ควรยึดถือเป็น แบบอย่าง **คือผู้นำในฐานะผู้เป็นนาย (ผู้บริหาร) และ ผู้นำในด้านคุณธรรมในแง่ของผู้บริหาร** นั้น เห็นชัด ว่าเปาบุ้นจิ้นเลือกใช้คนตรงตามศักยภาพของผู้ได้ บังคับบัญชาถนอมหน้าใจ ให้เกียรติลูกน้อง หนักแน่น เป็นกลางไม่หมุนไปตามลมปาก และให้โอกาสผู้ทำ ผิดได้สำนึก กล่าวได้ว่าใช้ “พระคุณมากกว่าพระเดช” ในแง่ของคุณธรรมนั้น เป็นผู้เคร่งครัดต่อกฎระเบียบ รักศักดิ์ศรี และความถูกต้อง ยอมสละตำแหน่งเพื่อ ชำรงรักษาความถูกต้องยุติธรรม เป็นที่พึ่งให้ความมอบ อุ่นใจแก่ผู้เดือดร้อน หากผู้นำปัจจุบันมีคุณลักษณะ เดกเช่นดังกล่าวนี้ จะช่วยให้สังคมสงบสุขได้ในระดับ หนึ่ง

เราคงมีอาจปฏิเสธได้ว่า ละครเรื่องนี้แฝงด้วย ปรัชญาแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการชี้ว่า “ครองคุณธรรม” ที่พึงประพฤติปฏิบัติให้แก่มนุษย์อย่างไม่ รู้สึกตะขิดตะขวงใจ พฤติกรรมและแนวคิดที่ปรากฏ ออกมาจากตัวละคร ล้วนมีค่าควรนำมาพิจารณาห์ ตรวจสอบสังคมอันมีพวกเรารู้อทุกคนดำรงอยู่ว่า เราได้ “ให้” และ “รับ” คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความรัก ความจริงใจ ไม่ทำร้ายกันทั้งต่อหน้าและลับ หลังไม่ว่าจะด้วยกาย วาจา และใจ กันหรือยัง คงไม่ ต้องบอกว่าสิ่งเหล่านี้มีคุณค่าเกื้อกูลต่อสังคมอย่างไร เพราะละครเรื่องนี้ทำหน้าทีให้แล้ว